

*Szemléltetés:* gyakorlati példákon, méterrúd.

*Megfigyelésre utalás:* méter, deciméter, centiméter, milliméter.

### V á z l a t.

I. Számonkérés. A múlt órai anyag számonkérése. Tizedesszám szorzása egészszámmal és tizedesszámmal. Vételár kiszámítása.

II. Érdeklődés-keltés. Egy leányruhához kell 3.5 m szövet á 8.36 P, 0.5 m bársony, á 12.60 P, 1.75 m szalag á 2.30 P, különfélék 2.50 P.

a) Mennyibe kerül a ruha, ha a leány maga varrja meg?

b) Ha a varrásért 12.50 P-t fizet?

c) Ha varrónő varr a házban 2 napig; aki naponként 3.50 P-t kap és napi ellátását 2.10 P-be számítjuk?

Hogyan számítjuk ki ezt?

III. A példa megoldása. Becslés útján, fejben.

Írásban.

1 m szövet 8.36 P, 3.5 m szövet 8.36-szor annyi. (Szorzás végrehajtandó.)

ha 1 m bársony 12.60 P, 0.5 m ára: 12.60-szor 0.5. (szorzás végrehajtandó.)

ha 1 m szalag ára 2.30 P, 1.75 m ára 2.30-szor 1.75. (Szorzás végrehajtandó.)

A végösszegekhez hozzáadjuk a különfélékre szánt 2.50 P-t.

a) feladatnál nem jön hozzá semmi.

b)-nél még 12.50 P-t hozzáadunk.

c)-nél a ruhaanyag összegéhez még hozzá adunk kétszer 3.50 P-t és kétszer 2.10 P-t.

III. Összefoglalás. Hogyan szorzunk tizedesszámot egészszámmal? Hogyan szorzunk tizedesszámot tizedesszámmal? Mire kell vigyáznunk? (A szorzatban annyi számot vágunk el, ahány tizedes a szorzóban és a szorzandóban volt.)

## Történelem.

1939. november 2. hete.

### V. OSZTALY.

*A tanítás anyaga:* II. András kora.

*Nevelési cél:* A széthúzás átka: a nemzet szenved meg.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. III. Béla uralkodásának felújítása és összefoglalása. A keleti császárság törekvései és azok megghiúsulása.

b) Az erőskezü király után ismét felüti fejét a magyar átok: a civakodás! Az ország szenved kárát, legyengül, pedig közeledik már rája egy nagy veszedelem, s éppen most kellene az erős, egy-séges ország!



b) Beszéljünk ma a III. Bélát követő II. András király uralkodásáról.

## II. Tárgyalás.

a) Testvérharcok Imre és András között. Az országot arról a magasságról, amelyre III. Béla emelte, az új testvérharcok a mélybe sodorták. III. Béla idősebb fiára, Imrére hagyta a koronát. Andrásra, pedig nagy vagyont hagyott azzal a kikötéssel, hogy keresztes hadjáratot vezessen a Szentföldre. Míg Imre a pápa buzdítására a Balkánon eretnekek (bogumilok) ellen küzdött és megszerezte Szerbiát, András az örökölt pénzen sereget gyűjtött és felesége, a nagyravágyó meréniai Gertrud unszolására háromszor is felkelt koronás királya ellen. Utoljára a Száva partján állt szemben a két sereg. Imre királyi díszben, kezében egy veszővel átmert András táborába. „Majd meglátom”, — kiáltotta — ki meri felemelni kezét a felkent király ellen! Bátor fellépése ámulatba ejtette a katonákat, akadálytalanul hatolt András sátoráig, karjánál fogva elvezette és foglyul ejtette öccsét. András hívei pedig meghódoltak a királynak. Imre később megbocsátott öccsének és fia gyámjává tette, de a gyám a kis III. Lászlótól elragadta a koronát.

b) Zára Velence kezére kerül. Imre idejében újabb keresztes sereg indult Velencéből a Szentföldre (1204), de a velenceiek csak oly föltétellel voltak hajlandók a sereget a tengeren átszállítani, ha ez a magyar királytól elragadja Zárát. Hiába tiltakozott a terv ellen a pápa és Imre király, Zára el esett, sőt a keresztes vitézek Konstantinápoly elfoglalásával még a görög császárságot is megdöntötték és helyébe megszervezték az új, latin császárságot.

c) II. András. (1205—1235.) II. András már hanyatlóban levő országot vett át. A hanyatlás feltartóztatására neki sem hatalma, sem tekintélye nem volt. A süllyedésnek főbb okai: áttérés a terménygazdaságról a pénzgazdaságra, a királyi udvar fényűzése és pazarlása, a királyi várbirtokok elajándékozása; ennek következtében aztán a birtokkal együtt csökkent a király jövedelme, tekintélye és fegyveres ereje. II. András már egész vármegyéket ajándékozott el. Súlyosbította a helyzetet még az is, hogy a magyarságot a kapzsi idegenek háttérbe szorították. A királyi birtokok új urai nagy hatalomra tettek szert és elnyomták, szolgasorsba döntötték a vármegyék eddig szabad vitézeit és szabad telepeseit és azt kívánták, hogy ezentúl nekik engedelmességesjenek. A telepesektől a pápi tizedet készpénzben követelték, holott a tized akkor nehéz volt értékesíteni.

Az elégedetlenséget fokozta az is, hogy mikor a király pénzzavarba került, egyes jövedelmi ágakat könnyelműen bérbe adott izmaelitáknak és zsidóknak, s ezek a királyi jövedelemnek kíméletlen behajtásával az általános elkeseredést még fokozták.



d) Halicsi hadjárat. Gertrúd meggyilkolása. Az elégedetlenség már 1213-ban nyílt lázadásba tört ki. Sokan az ország lehangolásának okát az idegen királynéban és környezetében látták. Mikor 1213-ban II. András Halics ellen hadjáratot vezetett és az ország kormányzását a nádor és az esztergomi érsek melőzésével sógorára, a tapasztalatlan Bertholdra bízta, összeesküvést szőttek az udvar ellen. Az összeesküvők a pilisi hegyekben vadászó udvart megrohanták, az idegenek nagy részét felkoncolták, maga Gertrúd is életével lakolt. A király a rémhírre visszafordult, de tehetetlen volt az összeesküvőkkel szemben. Az összeesküvők fejét, Péter ispánt ugyan karóba húzatta, de Bánk bánnak, a nádornak semmi bántódása nem történt.

e) Keresztes hadjárat. A bajt még növelte II. András keresztes hadjárata. Gertrúd halálában Isten ujját látta. Felébredt tehát lelkiismerete és elhatározta, hogy atyjának tett fogadalmát beváltja és keresztes hadjáratot vezet a Szentföldre. A kincstár azonban üres volt. Eladta tehát az Egyház kincseit, még Gizella királyné koronáját is elzálogosította. Egy évben többször is vett pénzt, mivel a pénzbeváltás mindig haszonnal járt. Minden alkalommal több rezet kevert bele és a már kész pénzt körül is nyíratta. A királyi kincstári nyereség jogával súlyosan visszaélt, mérhetetlen kárt okozott az országnak, mert a pénz vásárló ereje nagyon megromlott. Mikor így a legszükségesebb pénzt előteremtette, elindult a Szentföldre. Seregének a tengeren való átszállítása végett Velencével szerződést kötött; ebben nemcsak igen magas bért ajánlott fel az átszállításért, hanem örökre lemondott Záráról, azonkívül a velencei kereskedőknek vámmentességet is biztosított. A nagy költséggel és erőfeszítéssel megindított hadjárat teljes kudarccal végződött. Minden cél nélkül végigportyázott a Jordán völgyében és anélkül, hogy komolyabb hadműveletekhez hozzáfogott volna, 1218 januárjában hazafelé indult, mivel otthonról nyugtalanító hírek érkeztek táborába.

f) Az Aranybulla kiadásának előzményei. Visszatérve teljes felfordulást talált az országban. A királyi kincstár üres volt. Izmaeliták, zsidók és idegenek garázdálkodtak az országban. A testvérharcokban a hatalmas főurak elnyomták a kisbirtokosokat. A gazdag és szegény nemeseket áthidalhatatlan hatalmi és vagyoni szakadék választotta el egymástól. A király először új adórendszerrel és a jogtalanul elidegenített várbirtok visszavételével próbált a bajon segíteni, de környezete ezeket az intézkedéseket is a maga javára használta ki. Valóságos forradalmi hangulat uralkodott az országban. A király fia, Béla hereceg csak azzal tudta elejét venni a forradalom kitörésének, hogy atyját rendszerváltoztatásra, tanácsadói elbocsátására és a kisbirtokos nemesek jogainak biztosítása végett szabadságlevél kiadására vette rá. Így született meg az Aranybulla, alkotmányunk alaptörvénye.



g) Az Aranybulla (1222.) Célja a visszaélések megszüntetése, különösen a birtokadományozás terén és a nemes szabadok Szent Istvántól nyert jogainak biztosítása volt. A király megígéri, hogy évenként egyszer, húsvét napján a bajok orvoslására, megtartja a székesfehérvári törvénynapokat, ott mindenki előadhatja panaszát. Évenként csak egyszer veret, mégpedig jó pénzt és az húsvéttól-húsvétig marad forgalomban. Az idegenektől visszaveszi a jogtalanul szerzett birtokokat. Külföldiek az országtanács beleegyezése nélkül nem viselhetnek hivatalt, birtokot nem kaphatnak. A tizedet ezentúl természetben és nem pénzben kell fizetni. Az izmaelitákat és zsidókat eltiltja a királyi jövedelmek bérletétől. Azonkívül megerősítette jogaikat. A nemest ítélet nélkül elfogni nem lehet, bírása a király vagy a nádor, de fő- és jószágvesztésre csak a király ítélheti el. Adót nem fizet, csak vérrel adózik a hazának. Birtokával — a leánynegyed kivételével — szabadon rendelkezik, csak hűtlenség vagy felségsértés esetén lehet attól megfosztani. Csak a király vezetésével köteles hadbaszállni, de csak az ország határain belül, külföldre csak a saját akaratából s a király költségén. A 31. pont felhatalmazza a nemeseket, hogy ha a király a kiadott rendelkezéseket nem tartaná meg, egyenként és együttesen hűtlenség bűne nélkül a királynak ellenállhatnak és ellentmondhatnak.

A király és a főpapok aláírták az oklevelet, ellátták aranypecséttel és hét példányban bocsátották ki.

h) Újabb bajok. Csakhamar újabb bajok mutatkoztak. A király megbánta ígéreteit, de nem volt ereje, hogy a törvény rendelkezéseinek érvényt szerezzen. Maradt minden a régiben. A pápát bántotta Magyarország szomorú helyzete és megintette Andrást. Erre 1231-ben némi módosítással újra kiadta az Aranybullát, de mert nem volt hatalma, a törvényt most sem tudta végrehajtani. Ekkor a második Aranybulla rendelkezése szerint az esztergomi érsek egyházi tilalom alá vette az országot és a király két tanácsadóját kiközösítette az egyházból. Elhallgattak a harangok, megszűnt a szentségek kiszolgáltatása, csak gyermekeket lehetett keresztelni és a betegeket a halottak szentségével megerősíteni volt szabad, bezárultak a templomok, gyászba borult a szerencsétlen ország. Ez a súlyos büntetés megtörte Andrást. Az éppen akkor szentté avatott leányának Erzsébetnek érdemeire való tekintettel a pápa megbocsátott Andrásnak és feloldotta a büntetés alól. András nemsokára meghalt és az országot a legnagyobb zavarban hagyta fiára, Bélára.

III. Összefoglalás. András uralma figyelmeztetés arra, hogy a hártoskodásból táplálkozó testvérharc, egyes társadalmi rétegek dűrva visszaélése a hatalommal, a gyengébbek elnyomása, a törvények lábball tiprása, az esztelen fényűzés és a céltalan pazarlás romlásba döntheti az egész nemzetet.